

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
NOVEMBER 2015

SEPEDI LELEME LA GAE: LEPHEPHE II
SEPEDI HOME LANGUAGE: PAPER II

Nako: diiri tše 3

100 meputso

HLOKOMELA

1. Lephephe le le na le matlakala a 8. Kgonthišiša gore matlakala a feletše.
 2. Araba dipotšišo ka moka, gomme o šomiše mareo a maleba a Sepedi.
 3. O tla lahlegelwa ke meputso ka mopeleto wo o fošagetšego.
 4. Ngwala ka bothakga.
-

KAROLO YA A DINGWALO**POTŠIŠO YA 1 SERUDU, M. S. 1977 – NAGA GA DI ETELANE**

Araba potšišo **YE TELELE** goba **YA SETSOPOLWA**. Ge o kgethile ye telele go potšišo ya 1.1, kgonthišiša gore o arabe potšišo ya setsopolwa go potšišo ya 1.2.

1.1 1.1.1 Sekaseka morero wa tiragatšo ye. Karabo ya gago e ele šedi tše di latelago:

Teori: (2)

Dintlha: (10)

Polelo: (3)

(15)

GOBA

1.1.2 Bala setsopolwa se ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela:

SETSOPOLWA SA A

Mphaka: (*O maketše e le ruri*) Aowa, ngwanaka, re fo hudugela mono.

Raesibe: (*O a homola o lebeletše tatagwe ka morago o lebelela mmagwe*) Ke ka baka lang morutiši wa rena a rile go nna "Le tla ba la tšhaba le mo?"

Hunadi: (*O tshwenyegile*) O re le tla ba la tšhaba, ka baka lang?

Raesibe: O re lena le tlaetše go tšhaba. Le tšhabile le ga gabolena.

Mphaka: (*Di sa mo tlabile*) Ke morutiši mang yoo?

Raesibe: Takodi. O re ke ka baka lang le sa boele Bonwatau.

Mphaka: O go boditše neng ditaba tše ngwanaka?

Raesibe: O be a mpileditše ka ofising ya gagwe lehono.

Mphaka: O a bona ngwanaka, re tlogile kua Bonwatau go tlo le selela. Re be re sa nyake ge le ka hloka thuto ya tshwanelo. Ga go motho yo a re rakilego. Re tšwele ka borena.

Raesibe: Bjale re tlo boela neng morago?

Hunadi: Dilo ga se be tša loka ngwanaka. Lena le sa le bana le ka se kwešiše. Re tla re ka morago ge o šetše o godile ra go hlalosešša. Fetša go nwa fofo ya gago o ye go ithobalela. (*Raesibe o rile go fetša go nwa fofo ya gagwe a yo robala. Hunadi a šala le Mphaka*). Mphaka, dipotšišo tša ngwana yo di lebiša kae ge o bona?

Mphaka: Ke a kgolwa gore go na le seo ba se bolelago ka rena. Gabotsebotse, ge a nyaka go tseba seo se re tlošitšego Bonwatau, o reng a sa lebantšhe rena?

Hunadi: Tšho! Re be re thabile bjale re re mo gona re tla robala boroko, tša nama tša re tlapela ka tsela ye?

Mphaka: O a tseba mogatšaka, maloba ge re be re ile kua kopanong, moisa yo mongwe o ile a tloga a ntlhaba ka mantšu.

- Hunadi: Le kgwaparetšana ka baka lang hle gomme?
- Mphaka: Ke gore le gonabjale mantšu a gagwe a sa ntše a ntshwenya mo kgopolong. O boletše gore batho bao ba holofelago gore ba tlo ja mphufutšo wa phatla tša rena mo, ba a iphora. Bana ba rena ba ka se hloke mešomo ka baka la bona.
- Hunadi: (*O tšhogile*) O reng?
- Mphaka: Se nkgabe mogatšaka. Lesa ke go laodišetše tša moisa yoo.
- Hunadi: Tshwarelo, Tholo! Tšwela pele ke kwe.
- Mphaka: Re lapišitšwe ke bommamampulele ke nelwa ke pula! Ba swanetše go re tšwela motse goseng bjalo, re tla ba dudiša godimo ga kgotelele. Ba tla be ba tšwa ba sa rate.
- Hunadi: E le gore o boledišwa mantšu a ke eng?
- Mphaka: A re kgweding ya go feta o bone pego ka kuranteng ya go re go na le bafaladi ba bangwe bao ba ferehlago selete se, ka go tsenatsena ditaba tša sona? Ba lebetše ge e le bakgopedi.
- Hunadi: Ke e bone, fela o a gafa. Ke go re o re ge re le bakgopedi re nape re phuthe matsogo re roke melomo, le ge motho a re tsoma diganong ka phošo? Nna nka se e dire taba yeo, re ka mpe ra fetela pele. Ge motho a tswaletšwe mohlako ga go se a ka se dirago. Re tla no tšama re kokota magorong a mangwe.
- Mphaka: O bolela bjang mogatšaka. O ka re ga o tsebe segageno. Phukubje ya tshela moedi!
- Hunadi: Na rena re dutše ka matsogo? A ke re šifa re ba dikišitše mešomo ya bona. Re fahlolla bana ba bona. Tebogo ya bona e kae?
- Mphaka: Ga o kwešiše mo taba e lebantšwego.
- Hunadi: Ke e kwešiša gabotse.
- Mphaka: Hmm! Se se hlobaetšago ke gore le tšeela bana ba bona mešomo.
- Hunadi: (*O selekegile*) Ke mešongwana ya selo mang?
- Mphaka: O sa boeletša! Naga ke ya bona, wena o mokgopedi ge o le bjalo. Ikhomolele ge o nyaka go phedišana le bona ka khutšo.
- Hunadi: Aowa, Mphaka, re ka topelwa ke bofšega. Le bona ba swanetše go leboga boikgafo bja rena. Ke ba bakae bao ba nago le tsebo ya go lekana le ya gago seleteng se?

[Letl. 72 – 74]

- (a) Laetša ka fao tikologo ya setsopolwa se, e tswalanago le baanegwa ba ba latelago ka gona.

- Mphaka
- Hunadi

Fahlela karabo ya gago ka dintlha tše pedi.

(2)

- (b) Na poledišano ye e dirišitšwego mo e utollela mmadi eng ka tshwaro yeo setšhaba se phedišago ba lapa la Mphaka ka gona? Efa dintlha tše tharo. (3)
- (c) Tšhomišo ya polelo ye e tšwelelago mo setsopolweng e re laetša eng ka:
- (i) semelo sa Hunadi? Fahlela ka mabaka a mararo. (3)
- (ii) tswalano ya baanegwa? Efa dintlha tše pedi. (2)
- (d) Na ke nnete goba ke kgopolo fela gore batho ba go tšwa dinageng di šele ba tšeela badudi ba naga mešomo? Šitlela karabo ya gago ka mabaka a mararo. (3)
- (e) Ka dintlha tše pedi, nke o hlaloše gore ke moya ofe wo o fokago lapeng le, ka nako ye ya poledišano. (2)

1.2 1.2.1 Nke o tšweletše semelo sa Mphaka ka botlalo o šeditše:

Teori: (2)

Dintlha: (10)

Polelo ya molekwa: (3)

(15)

GOBA

1.2.2 Bala setsopolwa se ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela:

SETSOPOLWA SA B

Ntlhore: O bona re ka thoma ka efe taba?

Letsota: Nna ke be ke bona nke taba ya bafaladi ke yona ya mathomo e tlogago e tlabatlabiša dibete. Bana ba rena o ka re e tla ba bakgopedi nageng ya gabobona.

Otse: Wa tla wa tšwa ka taba. O ka re o bone dikgopolo tša ka.

Ntlhore: Ke šetše ke akantše seo re ka se dirago tabeng ye. Ke lekile go tshwa la ka palamenteng ya go feta fela ka ge rabadia e be e le yo mongwe, ka gafelwa ka thoko, gwa thwe moeng ke hlare se bogale.

Letsota: Ke thaba go kwa gore le wena o šetše o kile wa e fa mafahla a gago.

Otse: Ke la ka leo. A re se hlwe re dikadika. Selepe se reme mellwane e segwe. Mofaladi a tle a tsebe gore ke yena mokgopedi. A se lebale gore ge a filwe maengwana a ka godingwana e tla ba a sammaruri.

Letsota: O ka re lena le rata go ba ralokiša le ba rapele gore ba le tšwele motse. Le reng le sa ba lebantšhe thwii, gomme la ba bea maamong a bona?

Ntlhore: Monna Letsota o se leke go re šaediša. Batho ba ba be ba re thuša go hlabolla setšhaba. Makaleng a mangwe re be re se na bao ba ka thibago difate. Motho ga a rakwe e se mpša. Sa rena ke go ba goletša mollwana wo o tlogo fela o ba babola difularo tše go fihla ba itlhatlola ka bobona.

Letsota: Ke a go kwa moo thobela. Fela ke fela ke boifa gore le tla senya sebaka.

Otse: Nna ke re bokaone ke gore re dire molao wo o tlogo ba segela mellwane.

Ntlhore: Se gomele taba monna. O šišinya gore o ka hlangwa bjang?

Otse: Ke bona gore re ba tsebiše gore mešomo ka moka ya maemo a godimo e se sa fiwa batšwabotšo.

Letsota: Ke kwana nago. Bjale re tlo dirang ka ba go swana le boMphaka bao ba šetšego ba le maamong ao?

Otse: Go bonolo. Re ka hlola poso ye mpsha ka godimo ga ya gagwe.

[Letl. 92 – 93]

- (a) Tsopola polelo ya kgethollo gomme o bolele gore e sekametše lehlakoreng le lefe. (2)
- (b) Ke ka lebaka la eng molwantšhwa a kgethollwa, a gatelelwa ebile go thulanwa le yena ka tsela ye? Efa mabaka a mabedi. (2)
- (c) Molaotheo wa naga ya Afrika-Borwa o reng mabapi le tiragalo ye? Fahlela ka lebaka. (2)
- (d) Na baanegwa bao ba tšwelelago mo ba tswalana bjang? (1)
- (e) Na wena bjalo ka mmadi, maikutlo a gago ke afe mabapi le sephetho se se tšerwego mo setsopolweng se? Thekga maikutlo a gago ka mabaka a mabedi. (2)
- (f) Na sebopego le ditšhupetšo tša sefala di a kgonagala setsopolweng se? Fahlela karabo ya gago ka mabaka a mararo. (3)
- (g) Ka dintlha tše tharo, hlaloša ka fao setsopolwa se se amanago le morero wa tiragatšo ye. (3)

[30]

MMINELE, S. P. P. 2008 – NGWANA WA MOBU

Araba potšišo E TEE go tše di latelago. Ge o kgethile go araba potšišo ya **2.1** go **2**, kgonthišiša gore o arabe ya **3.2** go **3**.

POTŠIŠO YA 2

2.1 Na e ka ba ke thuto efe yeo wena o ithutilego yona go tšwa mo pading ye?

Teori: (2)

Dintlha: (8)

GOBA

2.2 Ahlaahla semelo sa Phankga ka botlalo gomme o se lebale go fahlela ka mabaka a go kgodiša go thekga karabo ya gago.

Teori: (2)

Dintlha: (8)

[10]

POTŠIŠO YA 3

3.1 Thulano ke kokwane ye kgolo ya thulaganyo ya padi. Ahlaahla ntlha ye (dithulano) ka mo go kgodišago.

- Teori: (2)
- Dintlha: (15)
- Polelo ya molekwa: (3)

GOBA

3.2 Sekaseka ka fao mongwadi a kgonnego/paletšwego go tšweletša morero/molaetša wa padi ye ka gona.

- Teori: (2)
- Dintlha: (15)
- Polelo ya molekwa: (3)

[20]

60 meputso

KAROLO YA B DINGWALWAŠOMIŠWA**POTŠIŠO YA 4**

Araba potšišo E TEE go tše di latelago. Sengwalo sa gago se be botelele bja go lekana mantšu a 180 go iša go a 200.

Lebelela diswantšho tše di latelago ka tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo:

[<<http://static.flickr.com>>]

[<<http://www.ciibroadcasting.com>>]

- 4.1 O be o eya toropong le mmago gomme mo tseleng la kopana le tiragalo ye o e bonago mo diswantšhong. Ditiragalo tša mohuta wo ke tlhobaboroko motseng wa geno. Ngwalela Tona ya Tšhireletšo **lengwalo** leo go lona o ngogoregago ka tšona ditiragalo tše. O se lebale go šišinya tharollo ya bothata bjo go yena.

GOBA

- 4.2 Badudi ka moka ba motse wa geno ba ile ba ya kopanong moo ba bego ba leka go humana tharollo ya bothata bjo bo le aparetšego. Bjale ka ge o le mongwaledi wa motse, nke o ngwale **lenaneothero le metsotso** tša kopano yeo.

[20]

POTŠIŠO YA 5

Araba potšišo E TEE go tše di latelago. Sengwalo sa gago se be botelele bja go lekana mantšu a 100 go iša go a 120.

- 5.1 Sekolong sa geno le dumeletšwe go šomiša Inthanete dinako ka moka ka ge le swaragane le go dira dinyakišišo ka mehla ge le ithuta. Le ge go le bjalo, bontši bja baithuti ba fela ba e šomiša bošaedi. Bjale ka ge o le moetapele wa baithuti, o kgopetšwe gore o tle o ba sedimoše ka tšhomišompe yeo ya Inthatene le go ba lemoša ka mathata ao a ka ba hlagelago. Ngwala **polelo** yeo o tlogo ba solela yona.

GOBA

- 5.2 Batswadi ba gago ba ile ba go beakanyetša leeto la semaka ka letšatši la matswalo a gago. Leeto la gona e be e le la matšatši a mabedi. Ngwala ditsenywa tša ka gare ga **pukutšatši** gomme o hlaloše ditiragalo ka botlalo tša matšatši ao a mabedi.

[20]

40 meputso

Palomoka: 100 meputso